

Vrijednosni motivi upisa na pravni fakultet i studentska percepcija pravne profesije

Marko MRAKOVČIĆ
Sveučilište u Rijeci, Pravni fakultet
mmrakovcic@pravri.hr

U uvodnom se dijelu rada analizira karakter veze između sociologije prava i pravne znanosti, odnosno, propituje se može li „izvanjska“ sociološka analiza prava ponuditi spoznaje koje mogu biti korisne pravnim praktičarima i pravnim znanstvenicima u kontekstu „unutarnjega“ promišljanja prava, pravnoga sustava i obrazovanja pravnika. U drugom, empirijskom dijelu rada na temelju podataka prikupljenih metodom ankete, na studentima Pravnoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci testirana je hipoteza izvedena iz konceptualnih polazišta rada. Rezultati istraživanja pokazuju da različite vrijednosne orijentacije koje mogu stajati u pozadini upisa na pravni fakultet u određenoj mjeri utječu na to kako studenti prava percipiraju neke aspekte obrazovanja pravnika i funkcioniranja institucija pravosudnoga sustava te statusni položaj različitih zanimanja unutar pravne profesije. Na temelju dobivenih rezultata zaključuje se da spoznaje dobivene „izvanjskom“ analizom prava mogu u određenoj mjeri pomoći pravnicima da dobiju širi uvid u složeni međuodnos između prava i društva te da im u određenoj mjeri mogu pomoći u evaluaciji adekvatnosti programa za obrazovanje budućih pravnika i ocjenjivanju kvalitete funkcioniranja institucija pravosudnoga sustava.

Ključne riječi: „izvanjska“ analiza prava, društvene vrijednosti, obrazovanje pravnika, pravna profesija

1. Uvodna razmatranja

Rad se sastoji od dvaju glavnih dijelova.¹ Prvi dio rada uključuje kratku raspravu o potencijalnome polju dodira pravne znanosti i sociologije, dok su u drugome prikazani rezultati istraživanja o vrijednosnim motivima upisa studenata na pravni fakultet.

Prvo pitanje koje ćemo analizirati je: *Može li sociološko istraživanje prava pravnicima i pravnim znanstvenicima ponuditi neke korisne i zanimljive spoznaje o pravu?* Naime, ambicija rane sociologije da društvene pojave i probleme istražuje na sustavan način, korištenjem znanstvenih metoda, neizbježno je sociologiju usmjerila prema normativnim aspektima društvenoga djelovanja. Tako su nastojanja teorijskih prodora u strukturirano djelovanje u industrijskim društvima u središte zanimanja sociologije postavila upravo normativne sustave uključujući moral, religiju, ali prije svega pravo, jer je bila riječ prvenstveno o istraživanju modernih nacionalnih društava. Iz teorijskih veza sociologije i prava, nedugo nakon akademske afirmacije opće sociologije, uspostavljena je i disciplinarna povezanost koja je svoj izraz našla u sociologiji prava kao posebnoj sociološkoj disciplini (Pusić, 1989., Kregar, 2012). Poseban aspekt ove rane povezanosti ima i osobni, životopisni karakter jer su veze sociologije i prava predstavljale važan dio u životu klasika sociološke misli (Vrban, 2006). Usprkos tomu, veza sociologije i prava nikad nije bila idilična. Iako sociologija prava postaje nezaobilazni element u društvenoj analizi prava, njezina borba za znanstveni prostor još uvijek nije završena, već je ona u tom smislu „stiješnjena između svojih velikih susjeda” (Pusić, 1989). Ipak, nije to jedini razlog proturječnoga položaja sociologije prava u analizi prava. Zbog toga što se pravo kao skup mjerila djelovanja i način rasuđivanja društvene zbilje uvijek nalazi u relaciji s moralnim, kulturnim, političkim i ekonomskim aspektima uređenja društva te zbog očite nedostatnosti empirijskih istraživanja i oskudnih provjera vlastitih teorijskih pretpostavki, sociologija prava se u okviru svojega

---

¹ Preliminarni rezultati istraživanja na kojem se temelji ovaj rad prvotno su predstavljani na međunarodnoj znanstvenoj konferenciji „Society, Law, and Legal Culture“ koja se održala 1 i 2. prosinaca 2016. na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

pokušaja analize prava smjestila na uskom graničnom prostoru između brojnih društvenih znanosti, posebice filozofske misli o pravu i pravne teorije i znanosti (Padjen, 2015).

Takva pozicija ponekad pojačava dojam o suvišnosti i nedostatnoj praktičnoj upotrebljivosti socioloških spoznaja o pravu, a dovodi i do dvojbe o tome tko se treba baviti ovim područjem – pravni znanstvenici, sociolozi, socijalni filozofi, politolozi ili ekonomisti. Spomenute proturječnosti mogu se dodatno pojačati prodorom neoliberalnih ideja i politika u visokoškolski obrazovni sustav. Potičući marketizaciju obrazovanja, takve ideje i politike potenciraju vezivanje produkcije znanja i spoznaja uglavnom uz imperativ praktične i tržišne upotrebljivosti. Posljedično, takve politike dovode u pitanje korisnost te potrebnost stjecanja širih i univerzalističkih znanja društvenih i humanističkih znanosti koje izlaze izvan okvira usko specijaliziranih profesija i zanimanja (Kukić, Čutura, Mabić, 2008). S obzirom na brojnost izazova s kojima se susreće odnos između sociologije prava i pravne znanosti, otvara se pitanje o mogućem polju susreta tih dviju društvenih znanosti.

Naslanjajući se idealtipsku distinkciju između unutarnje i izvanjske perspektive u analizi i proučavanju prava koju ističe Deflem (2008), u ovom radu zastupa se pragmatična pozicija koja ističe da sociologija prava i pravna znanost mogu i trebaju jedna drugoj ponuditi spoznaje koje će im pomoći bolje razumjeti različite aspekte odnosa prava i društva jer se obje discipline, svaka na svoj način, bave temama koje se tiču odnosa između društvenih normi i praksi s jedne i društvene zbilje s druge strane. Pored toga, pravo je s jedne strane važan društveni (pod)sustav koji generira norme i prakse koje bitno utječu na organizaciju i funkcioniranje drugih društvenih (pod)sustava, ali je istovremeno i samo društveni (pod)sustav čije funkcioniranje izravno ili neizravno ovisi o utjecajima vrijednosti te interesa koji proizlaze iz funkcioniranja drugih društvenih podsustava, spoznaje te „unutarnje“ i „izvanjske“ analize prava koje su neophodne da bi se složeni odnos prava i društva mogao potpunije razumjeti i bolje objasniti. Konkretnije rečeno, spoznaje pravne znanosti mogu nam omogućiti da shvatimo kako se pravne norme, prakse i sustav oblikuju iznutra, a spoznaje sociologije i sociologije prava kako se prave norme, prakse i sustav oblikuju izvana. Smatramo da se tako

spoznaje jedne i druge znanosti nadopunjuju te da zajednički mogu doprinijeti da se potpunije i detaljnije shvati složena izvanjska i unutarnja dinamika funkcioniranje te oblikovanja prava i pravnoga sustava.

U tom se kontekstu doprinos sociologije u razumijevanju prava može naći u okviru „izvanjske perspektive” koja će u okviru svojih teorijskih pretpostavki i pojmova empirijski istražiti karakteristike pravnih sustava, pravnih institucija, pravne profesije i obrazovanja pravnika u kontekstu njihove povezanosti s drugim društvenim fenomenima. Bez obzira na izneseno stajalište, može se još jednom otvoriti pitanje bi li pravni praktičari, pravni znanstvenici i studenti prava „izvanjske” spoznaje o pravu mogli smatrati korisnima. Čini se da je odgovor na ovo pitanje ambivalentan i ovisan o tome kako oni percipiraju pravo i pravni sustav. Razložno je pretpostaviti da onima kojima je stalo isključivo do neposredne efikasnosti ”tehničkog” znanja prava, „izvanjska“ analiza prava ostaje izvan vidokruga glavnih interesa. S druge strane, onima kojima je stalo do razumijevanja širega društveno-povijesnog konteksta, koji u određenoj mjeri određuje složenost odnosa između prava i drugih društvenih (pod) sustava, spoznaje „izvanjske“ analize prava mogu biti zanimljive. U potonjem smislu postoje brojna područja istraživanja o kojima bi „izvanjska“ analiza prava mogla pravnicima ponuditi korisne spoznaje u promišljanju „unutarnjih“ pitanja prava iz perspektive njihove međuovisnosti s drugim društvenim pojavama (Kregar i sur. 2008). Primjerice, može se istražiti kako procesi modernizacije i globalizacije utječu na pravne sustave, položaj pravne profesije u društvu i obrazovanje pravnika, kako različiti diskursi, vrijednosti, svjetonazori i ideologije koje zastupaju različiti društveni akteri, institucije ili grupe utječu na promjenu pravnih normi, način rada pravnih praktičara ili organizaciju obrazovanja pravnika te kako različite društvene krize ili disfunkcije organizacije važnih društvenih podsustava utječu na funkcioniranje pravosudnoga sustava.

Iako je potencijalno polje dodira pravnih i izvanpravnih društvenih pojava izuzetno široko i raznoliko, mi ćemo u empirijskom dijelu rada istražiti samo to utječu li neke vrijednosne orijentacije koje mogu stajati u pozadini upisa na pravni fakultet ujedno na to kako studenti percipiraju neke aspekte obrazovanja pravnika,

neke aspekte funkcioniranja institucija pravosudnog sustava ili statusni položaj različitih zanimanja unutar pravne profesije. Poticaj za to nalazimo u činjenici da se u sociologiji gotovo bez iznimke društvenim vrijednostima pridaje važna uloga u kontekstu usmjeravanja društvenoga djelovanja aktera i legitimacije poželjnih formi organizacije i institucionalizacije različitih područja društvenog života. Iako se u pokušajima definiranja pojma vrijednosti i njegovoga razgraničavanja u odnosu druge pojmove, kao i u pokušajima mjerenja vrijednosti, javlja nemali broj problema i neslaganja (Jandrić, 2007), društvene vrijednosti se u najširem smislu mogu odrediti kao apstraktne ideje (društvene predodžbe) koje akterima daju općenitu predodžbu o tome što je važno, poželjno i vrijedno truda u društvenom životu (Kregar i sur. 2008, Haralambos i Holborn, 2002). Vrijednosti u tom smislu produciraju određena značenja i usmjeravaju aktere u njihovoj interakciji s društvom (Giddens, 2007). Pri pokušaju objedinjivanja temeljnih značajki postojećih definicija pojava vrijednosti, Družinec ističe da se vrijednosti mogu promatrati kao polazišta koja motiviraju aktivnosti pojedinaca ili kao načela koja usmjeravaju njihove stavove i ponašanja. Vrijednosti u tom smislu mogu imati značajan utjecaj na oblikovanje i usmjeravanje stavova i djelovanja aktera prema nekom poželjnom cilju (Družinec, 2016). Vrijednosti se, dakle, može shvatiti kao motive koji aktiviraju ponašanje pojedinca i usmjeravaju ga prema poželjnom cilju (Kimble, 1994; prema Jandrić, 2007).

Ako se zanemari disciplinarna specifičnost u definiranju i/ili operacionalizaciji pojma vrijednosti, koji postoji u okviru različitih društvenih i humanističkih znanosti, može se primijetiti da je utjecaj vrijednosti na percepciju i djelovanje aktera ili na funkcioniranje različitih društvenih institucija i (pod)sustava problematiziran i istraživan u okviru brojnih tema (Bojović, Vasiljević i Sudzilovski, 2015, Bouillet, 2004, Gvozdanović, 2014, Ilišin i Gvozdanović, 2016, Krapić i Barić, 2006, Labus, 2005, Miliša i Bagarić 2012, Mrakovčić, 2010, Rimac, 2016, Sekulić i Šporer, 2010). Ipak, koliko je nama poznato, istraživanje koje testira povezanost između vrijednosnih motiva koji stoje u pozadini upisa na pravni fakultet i načina na koji studenti percipiraju studij prava, pravnu profesiju i pravosudni sustav do sada nije provedeno. Zbog toga smo odlučili testirati hipotezu koja pretpostavlja da će važnost različitih vrijednosnih orijentacija

koje stoje u pozadini studentskih motiva upisa na pravni fakultet u određenoj mjeri utjecati na to kako studenti percipiraju neke aspekte studija prava, neke aspekte pravnoga sustava i neke aspekte pravne profesije. Hipoteza je testirana na podacima prikupljenima metodom ankete u okviru empirijskoga istraživanja *Percepcija pravne profesije*, koje je provedeno tijekom listopada i studenog 2016. godine na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci. Za potrebe ovoga rada, a na temelju podataka spomenutoga istraživanja, analizirana je veza između triju potencijalnih vrijednosnih motivacijskih okvira upisa na pravni fakultet i načina na koji studenti doživljavaju studij prava, važnost nepravničkih spoznaja o društvenim pojavama za obavljanje poslova unutar pravne profesije, vrijednosna stajališta o pravnoj regulaciji, razinu ugleda koju različita zanimanja unutar pravne profesije imaju u javnosti, razinu povjerenja koje imaju u institucije pravnoga sustava te razinu raširenosti korupcije u tim institucijama.

2. Uzorak i metode

Podaci su prikupljeni metodom ankete tijekom listopada i studenog 2016. godine na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci. Uzorak je obuhvatio ukupno 426 studenata Integriranog preddiplomskog i diplomskog studija Prava (N= 426). Uzorak obuhvaća 43,5% studenata prve godine, 14,8% studenata druge, 13,6% studenata treće, 18,8% studenata četvrte i 9,0% studenata pete godine studija.² Uzorak se sastoji od 74,2% ženskih ispitanika i 23,7% muških ispitanika. Što se tiče strukture mjesta u kojem su ispitanici odrasli, distribucija je sljedeća: 12,3% ispitanika dolazi iz mjesta/gradova s manje od 1000 stanovnika, 33,1% ispitanika iz mjesta s od 1000 do 10000 stanovnika, 30,5% iz mjesta s od 10000 do 100000 ispitanika, a njih 23,9% iz mjesta s više od 100000 stanovnika.

Za potrebe ovoga rada korišteno je sedam mjernih instrumenata kojima se mjere vrijednosni motivi upisa na pravni fakultet, stavovi o studiju prava, stavovi o važnosti nepravničkih spoznaja o društvenim pojavama za obavljanje poslova unutar pravne profesije, percepcija

---

² Treba naglasiti da zbroj postotaka različitih kategorija unutar nekih varijabli ne iznosi 100% zbog toga što mali broj studenata nije odgovorio na pojedina pitanja.

ugleda koji različita zanimanja unutar pravne profesije imaju u javnosti, povjerenje u pravne institucije i percepcija raširenosti korupcije u institucijama pravosudnoga sustava. Spomenuti mjerni instrumenti detaljnije su opisani u poglavljima koja slijede. U analizama podataka primijenjene su univarijatne, bivarijatne i multivarijatne statističke procedure. Univarijatnim statističkim postupcima opisani su postoci distribucije odgovora na pojedina pitanja (varijable) te njihove aritmetičke sredine i standardne devijacije. Bivarijatnim analizama testirana je povezanost između varijabli. Zavisno od normalnosti distribucija pojedinih varijabli za utvrđivanje povezanosti među varijablama, korišteni su Pearsonov i Spearmanov koeficijent korelacije. Konačno, faktorska je analiza korištena kako bi se utvrdilo postojanje latentnih dimenzija vrijednosno motivacijskoga okvira upisa na studij prava.

3. Vrijednosni motivi za upis studija prava

Kako bi se istražili vrijednosni motivi upisa na fakultet, u anketnom je upitniku studentima postavljeno pitanje „U kojoj su mjeri sljedeći čimbenici utjecali na Vašu odluku da odaberete studij prava“. Za svaku ponuđenu tvrdnju ispitanici su mogli odabrati jednu od sljedećih opcija: 1. *bez utjecaja*, 2. *mali utjecaj*, 3. *osrednji utjecaj*, 4. *velik utjecaj*, 5. *presudni utjecaj*. Provedena faktorska analiza ukazala je na postojanje triju sadržajno bitno različitih vrijednosnih motivacijskih okvira upisa na Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci.³ Prvi se odnosi na važnost motiva vezanih uz društveni aktivizam, društveni altruizam i društvenu pravdu, drugi na važnost izgradnje karijere, profesionalnoga, obrazovnoga i intelektualnoga razvoja, a treći na važnost motiva vezanih uz ostvarivanje višega materijalnog i društvenog statusa.

³ Faktorska analiza provedena metodom glavnih komponenti na dvadeset i trima česticama originalnoga instrumenta pokazala je postojanje sedam latentnih faktora koji su zajedno tumačili 62,63% njegove ukupne varijance. Vrijednost KMO-indeksa iznosila je 0,807, a vrijednost Bartlettova testa 3036,65 ($p < 0,00$). Ipak, kako se varijable nisu pozicionirale sukladno konceptualnim očekivanjima, kompozitne varijable vrijedno motivacijskoga prostora konstruirane su na temelju čestica pozicioniranih unutar prvih triju dobivenih faktora koji zajedno tumače 42,35% ukupne varijance instrumenta.

Motivacijski sklop vezan uz važnost društvenoga aktivizma, altruizma i društvene pravde sastoji se od triju varijabli. Prva se odnosi na mogućnost pomaganja nemoćnima i obespravljenima ($M=3,89$, $SD=1,05$), druga na mogućnost utjecaja na društvene promjene ($M=3,74$, $SD=0,94$), a treća na mogućnost borbe za socijalnu pravdu ($M=3,79$, $SD=1,11$). Vrijednosti aritmetičkih sredina pokazuju da u prosjeku predstavljeni sadržaji imaju poprilično velik utjecaj na studente prilikom upisa na Pravni fakultet u Rijeci. Motivacijski sklop vezan uz važnost izgradnje karijere, profesionalnog, obrazovnog i intelektualnog razvoja također se sastoji od triju čestica. Prva se odnosi na mogućnost izgradnje karijere i mogućnost napredovanja u stručnoj hijerarhiji ($M=3,96$, $SD=0,89$), druga na postojanje stalnih profesionalnih izazova ($M=3,50$, $SD=1,08$) i treća na mogućnost stalnoga obrazovnog i intelektualnoga razvoja ($M=3,96$, $SD=0,76$). U ovom slučaju vrijednosti aritmetičkih sredina sugeriraju da prikazani motivi imaju veliku važnost prilikom upisa na studij Prava u Rijeci. Motivacijski sklop vezan uz važnost ostvarivanja materijalnoga i društvenoga statusa koncipiran je od četiriju varijabli. Prva ističe mogućnost ostvarivanja visoke zarade ($M=3,28$, $SD=0,88$), druga mogućnost ostvarivanja ugleda u društvu koji donosi pravna profesija ($M=3,17$, $SD=1,17$), treća mogućnost ostvarenja visokoga životnog standarda koji se očekuje od pravne profesije ($M=3,13$, $SD=1,12$), četvrta mogućnost ostvarenja društvenoga utjecaja koji donosi pravna profesija ($M=3,31$, $SD=1,06$). Vrijednosti aritmetičkih sredina pokazuju da je važnost sadržaja prikazanih u okviru ovoga motivacijskog sklopa nešto viša od osrednje.

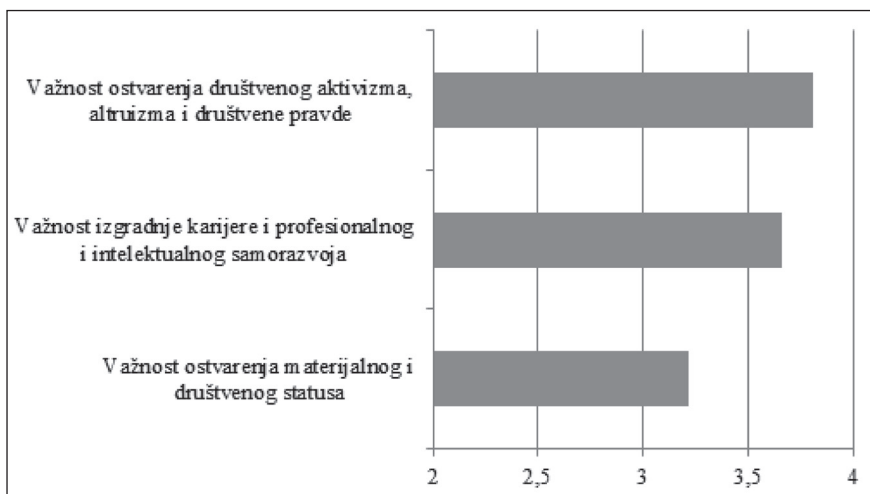
Na osnovi prikazanih varijabli konstruirane su kompozitne varijable koje predstavljaju skalu važnosti ostvarenja društvenoga aktivizma, altruizma i društvene pravde (MOTIV 1), skalu važnosti izgradnje karijere i profesionalnoga, obrazovnoga i intelektualnoga razvoja (MOTIV 2) te skalu važnosti ostvarenja materijalnoga i društvenoga statusa (MOTIV 3). Skale su dobivene zbrojem vrijednosti ostvarenih na česticama koje predstavljaju spomenute dimenzije i dijeljenjem dobivenoga rezultata s brojem uključenih čestica. Rezultati su pokazali da su vrijednosti pouzdanosti skala MOTIV 1 I MOTIV 3 zadovoljavajuće ($\alpha_1=0,783$, $\alpha_3=0,796$), a da je pouzdanost skale MOTIV 2 prihvatljiva ($\alpha_2=0,659$). Na Slici 1.

prikazane su vrijednosti aritmetičkih sredina dobivenih kompozitnih varijabli.

Iz usporedbe vrijednosti aritmetičkih sredina vidljivo je da su u prosjeku vrijednosti društvenoga altruizma i borbe za socijalnu pravdu ($M=3,81$, $SD=0,87$) najviše utjecale na odluku studenata da odaberu pravni fakultet, da iza njih tek u nešto manjoj mjeri slijede vrijednosti vezane uz mogućnost izgradnje karijere, profesionalnoga, obrazovnoga i intelektualnoga razvoja ($M=3,66$, $SD=0,92$) te da u nešto još manjoj mjeri slijede vrijednosti vezane uz mogućnost ostvarivanja višega materijalnog i društvenoga statusa ($M=3,22$, $SD=0,84$). Rezultati t-testova uparenih uzoraka potvrdili su da su razlike između aritmetičkih sredina dobivenih kompozitnih varijabli statistički značajne.⁴

Slika 1. Utjecaj na odluku da se odabere studij prava

Korelacijska je analiza pokazala da između kompozitne varijable MOTIV 1 (skala važnosti ostvarenja društvenoga aktivizma, altruizma i društvene pravde) i kompozitne varijable MOTIV 3 (skala važnosti ostvarenja materijalnoga i društvenoga statusa) nema statistički značajne korelacije ($r=0,017$, $p=0,73$). Istovremeno, pokazalo se

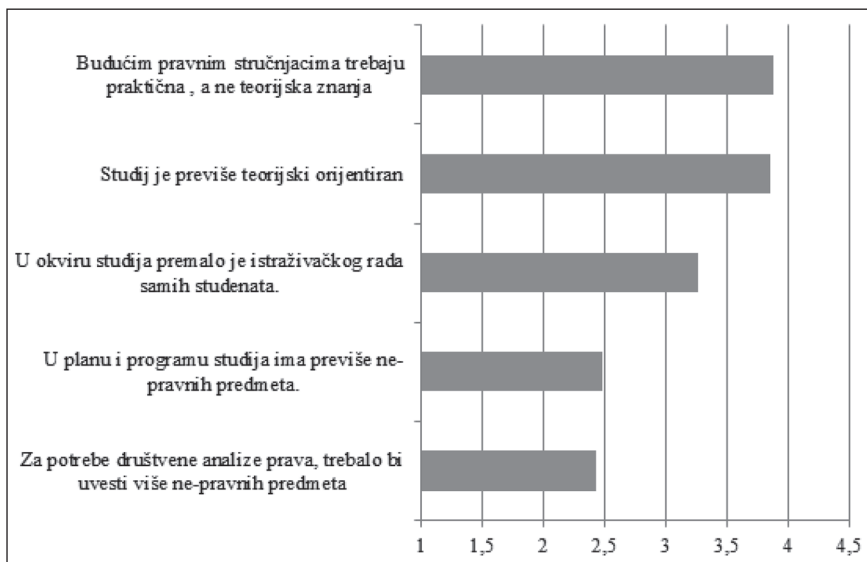
⁴ Rezultat t-testa između varijabli MOTIV1 i MOTIV2 iznosi $t=2,746$; $p<0,00$. Između varijabli MOTIV1 i MOTIV3 iznosi $t=10,006$; $p<0,00$, a između varijabli MOTIV2 i MOTIV3 iznosi $t=7,861$; $p<0,00$.

da je kompozitna varijabla MOTIV 2 (skala važnosti karijere i profesionalnoga, obrazovnoga i intelektualnoga razvoja) statistički značajno korelirana i s varijablom MOTIV 1 ($r=0,301$, $p<0,01$) i s varijablom MOTIV 3 ($r=0,140$, $p<0,01$). Iako vrijednosti korelacija nisu visoke, može se uočiti da je visina korelacije između motiva vezanih uz važnost izgradnje karijere i profesionalnoga, obrazovnoga i intelektualnoga razvoja više nego dvostruko viša u odnosu na motive vezane uz važnost ostvarenja društvenoga aktivizma, altruizma i društvene pravde u odnosu na motive vezane uz važnost ostvarivanja višega materijalnog i društvenoga statusa.

4. Stavovi o studiju

Da bi se ispitalo na koji način studenti doživljavaju neke aspekte studija koju su upisali, ispitanicima je postavljeno pitanje „U kojoj se mjeri slažete s navedenim tvrdnjama koje se odnose na studij prava koji ste upisali?“ Za svaku ponuđenu tvrdnju ispitanici su mogli odgovoriti s jednim od sljedećih odgovora: *1 = uopće se ne slažem*, *2 = ne slažem se*, *3 = niti se slažem niti se ne slažem*, *4 = slažem se*, *5 = apsolutno se slažem*. Za potrebe ovoga rada iz instrumenta je odabrano pet varijabli koje ispituju stavove studenata o načinima na koje bi trebalo oblikovati studij prava, u kontekstu odnosa teorijskih i praktičnih znanja s jedne i odnosa pravnih – nepravničkih znanja relevantnih za pravnu struku s druge strane. Na Slici 2. prikazane su vrijednosti aritmetičkih sredina na odabranim varijablama.

Slika 2. Slaganje s tvrdnjama koje se odnose na studij prava

Iz prikaza je vidljivo da se ispitanici u velikoj mjeri slažu s tvrdnjom da budućim pravnicima trebaju praktična, a ne teorijska znanja ($M=3,88$, $SD=1,03$) i tvrdnjom da je studij previše teorijski orijentiran ($M=3,86$, $SD=1,02$). Kako bi se dobio još konkretniji prikaz o razini slaganja ili neslaganja studenata s prethodnim tvrdnjama, u nastavku smo usporedili postotak onih koji se s tim tvrdnjama slažu (odgovori 4 i 5) i onih koji se s njima ne slažu (odgovori 1 i 2).⁵ Dakle, dok se s prvom tvrdnjom čak 70,1% ispitanika slaže, istovremeno se s njome ne slaže tek 11,1% ispitanika. Situacija je slična i u slučaju druge varijable. Dok se s njom slaže čak 67,1% ispitanika, istovremeno se s njom ne slaže tek 9,4% ispitanika. S tvrdnjom da je u okviru studija premalo istraživačkoga rada, studenti se u prosjeku slažu ($M=3,27$, $SD=1,12$) u nešto manjoj mjeri nego s prvim dvjema tvrdnjama. Konkretnije, dok se s navedenom tvrdnjom slaže 44,5% studenata, istovremeno se s njom ne slaže 24,9% studenata. Tendencija između slaganja/neslaganja bitno se mijenja u kontekstu posljednjih dviju varijabli. Iz Slike 2. vidljivo je da se studenti u prosjeku ne

⁵ Budući da se može izračunati iz prethodnih vrijednosti, postotak neutralnih ispitanika (odgovor 3) neće biti prikazan.

slažu ni s tim da u planu i programu ima previše nepravni predmeta ($M=2,48$, $SD=1,13$) ni s tim da bi za potrebne društvene analize prava trebalo uvesti više nepravni predmeta. Konkretnije, dok se s pretposljednjom varijablom 55,6% studenata ne slaže, istovremeno s njom slaže tek 16,7% studenata. Gotovo jednaku situaciju nalazimo i u kontekstu posljednje varijable. S njom se 54,4% studenata ne slaže, a njih 16,5% slaže.

Korelacijska je analiza provedena da bi se ispitalo postoji li povezanost između prethodno predstavljenih stavova i skala motivacije (MOTIV 1, MOTIV 2 i MOTIV 3). Rezultati su pokazali da skale MOTIV 1, MOTIV 2 i MOTIV 3 nisu podjednako korelirane s predstavljenim stavovima o studiju. Skala važnosti društvenoga aktivizma, altruizma i društvene pravde (MOTIV 1) pozitivno je korelirana s tvrdnjom da u okviru studija ima premalo istraživačkoga rada studenata ($r=0,180$, $p<0,00$) i s tvrdnjom da bi za potrebe društvene analize prava, trebalo uvesti više nepravni predmeta ($r=0,114$, $p<0,05$). Istovremeno, skala važnosti izgradnje karijere i profesionalnoga, obrazovnoga i intelektualnoga razvoja (MOTIV 2) pozitivno je korelirana s tvrdnjom da je u okviru studija premalo istraživačkoga rada studenata ($r=0,221$, $p<0,00$). Konačno, skala važnosti ostvarenja materijalnoga i društvenoga statusa (MOTIV 3) pozitivno je korelirana s tvrdnjom da u planu i programu studija ima previše nepravni predmeta ($r=0,096$, $p<0,05$). Iako su vrijednosti dobivenih korelacija niske, rezultati pokazuju da su različiti vrijednosno-motivacijski okviri upisa na pravni fakultet na različit način povezani sa studentskim shvaćanjem poželjne organizacije studija i studijskoga programa.

Konkretnije rečeno, dok studenti kojima su motivi društvenoga aktivizma, altruizma i društvene pravde (MOTIV 1) te motivi izgradnje karijere i profesionalnoga, obrazovnoga te intelektualnoga razvoja (MOTIV 2) bili više važni prilikom odabira studija prava, u većoj mjeri smatraju da u okviru studija ima premalo istraživačkoga rada studenata, što nije slučaj kod onih studenata kojima je motiv ostvarivanja višega materijalnog i društvenoga statusa (MOTIV 3) bio više važan prilikom odabira studija. Još očitiju razliku nalazimo u kontekstu stava studenata s obzirom na (ne)poželjnost nepravni predmeta u okviru studijskoga programa. Dok se studenti kojima su

motivi društvenoga aktivizma, altruizma i društvene pravde (MOTIV 1) bili više važni prilikom odabira studija prava u većoj mjeri slažu sa stavom da u okviru studija prava treba uvesti više nepravni predmeta, istovremeno se oni studenti kojima su motivi vezani za ostvarivanja višega materijalnog i društvenoga statusa (MOTIV 3) bili više važni prilikom odabira studija u većoj mjeri slažu sa stavom da u planu i programu studija ima previše nepravni predmeta. U slučaju motiva vezanih uz izgradnju karijere i profesionalnoga, obrazovnoga i intelektualnoga razvoja (MOTIV 2) ne nalazimo statistički značajnu povezanost ni s jednim od prethodno navedenih stavova o ulozi nepravni predmeta na studiju prava. Prikazani rezultati ukazuju da različiti vrijednosno-motivacijski sklopovi koje studenti imaju prilikom odabira studija mogu u određenoj mjeri utjecati na to kako će shvaćati važnost sadržaja koji se obrađuju ili bi se trebali obrađivati u okviru studija i načina na koji se ti sadržaji poučavaju ili bi se trebali poučavati na studiju.

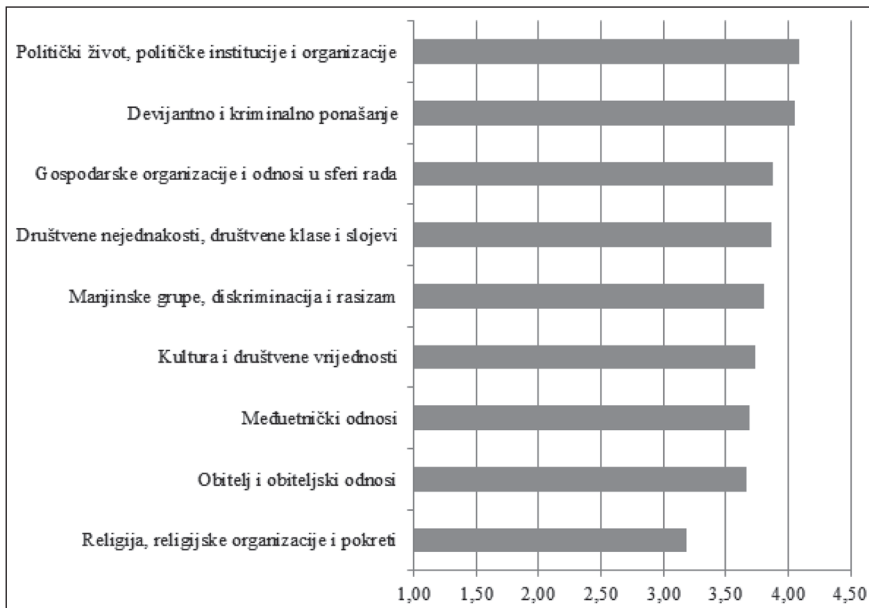
5. Percepcija važnosti spoznaja o različitim aspektima društvenoga života za pravnu profesiju

Da bi se ispitalo na koji način studenti doživljavaju važnost posjedovanja spoznaja o nepravni sadržajima za obavljanje poslova u okviru pravne profesije, ispitanike se zatražilo da procijene u kojoj je mjeri posjedovanje znanstvenih spoznaja o sljedećim društvenim pojavama važno za obavljanje poslova pravne profesije. Za svaku ponuđenu varijablu ispitanici su mogli odgovoriti s: *1 = potpuno nevažno; 2 = nevažno; 3 = ni nevažno ni važno; 4 = važno; 5 = izrazito važno*. Na Slici 3. prikazane su aritmetičke sredine ena studenata za svaku od ponuđenih tema.

Rezultati prikazani na Slici 3. pokazuju da ispitanici u prosjeku smatraju da je velika većina ponuđenih tema važna za obavljanje poslova pravne profesije. U prosjeku najveću važnost pridaju spoznajama o funkcioniranju političkoga života, institucija i organizacija ($M=4,09$, $SD=0,80$) te devijantnom i kriminalnom ponašanju ($M=4,06$, $SD=0,83$). S izuzetkom spoznaja o religiji, religijskim institucijama i organizacijama ($M=3,19$, $SD=1,00$), ispitanici sve ostale sadržaje u prosjeku tendiraju procijeniti važnim.

Preciznije rečeno, spoznaje o gospodarskim organizacijama i odnosima u sferi rada ($M=3,87$, $SD=0,72$), o društvenim nejednakostima i društvenim klasama ($M=3,86$, $SD=0,78$), manjinskim skupinama i diskriminaciji ($M=3,81$, $SD=0,85$), kulturi i društvenim vrijednostima ($M=3,74$, $SD=0,74$), o međuetničkim odnosima ($M=3,69$, $SD=0,76$) te o obitelji i obiteljskim odnosima ($M=3,67$, $SD=0,88$) smatraju važnima za obavljanje poslova unutar pravne profesije.

Slika 3. Važnost posjedovanja znanstvenih spoznaja o navedenim temama za obavljanje poslova unutar pravne profesije

Kada se usporede postoci ispitanika koji smatraju da su navedene teme važne (odgovori 4 i 5) i onih koji smatraju da su nevažne (odgovori 1 i 2), može se uočiti koliki je nerazmjer između onih koji smatraju da su spomenute teme važne za obavljanje poslova unutar pravne struke i onih koji smatraju da nisu. Radi uštede prostora, na ovom ćemo mjestu istaknuti samo raspon postotka procijenjene važnosti/nevažnosti za gore navedene varijable koje ispitanici u prosjeku procjenjuju kao važne. Od 60,9% do 81,2% ispitanika smatra da su spoznaje o navedenim tema važne i izrazito važne za pravnu profesiju. Istovremeno, samo 9,7% do 1,4% ispitanika smatra da su

te teme nevažne ili u potpunosti nevažne za pravnu profesiju. Kao jedini izuzetak u spomenutom kontekstu ispitanici percipiraju znanja o religiji i religijskim organizacijama. Tu temu važnom smatra 40,5% ispitanika, nevažnom 20,0% ispitanika, a ni važnom ni nevažnom 37,5% ispitanika.

Rezultati korelacijske analize pokazali su nejednaku povezanost između različitih motiva upisa na studij prava i procjene važnosti predstavljenih spoznaja za obavljanje poslova unutar pravne profesije. Pokazalo se da je skala važnosti ostvarenja društvenoga aktivizma, altruizma i društvene pravde (MOTIV 1) pozitivno korelirana sa svim česticama predstavljenoga instrumenta. Korelirana je sa spoznajama o kulturi ($r=0,294$, $p<0,00$), devijantnosti ($r=0,281$, $p<0,00$), manjinskim skupinama i diskriminaciji ($r=0,275$, $p<0,00$), društvenim nejednakostima ($r=0,243$, $p<0,00$), međuetničkim odnosima ($r=0,215$, $p<0,00$), gospodarstvu i radnim odnosima ($r=0,185$, $p<0,00$), religiji i religijskim organizacijama ($r=0,180$, $p<0,00$), obitelji i obiteljskim odnosima ($r=0,169$, $p<0,00$) te o politici i političkom životu ($r=0,159$, $p<0,00$). Istovremeno, pokazalo se da je skala važnosti izgradnje karijere i profesionalnoga, obrazovnoga i intelektualnoga razvoja (MOTIV 2) pozitivno korelirana sa šest čestica ovoga instrumenta. Rezultati pokazuju da su visine korelacija s varijablama u slučaju skale MOTIV 2 nešto manje nego u slučaju skale MOTIV 1. Preciznije prikazano, skala MOTIV 2 korelirana je s važnošću spoznaja o devijantnosti ($r=0,168$, $p<0,00$), o gospodarstvu i odnosima u sferi rada ($r=0,155$, $p<0,00$), međuetničkim odnosima ($r=0,139$, $p<0,00$), manjinskim skupinama i diskriminaciji ($r=0,125$, $p<0,01$), društvenim nejednakostima ($r=0,102$, $p<0,05$), kulturi i društvenim vrijednostima ($r=0,098$, $p<0,05$). Konačno, analize su pokazale da je skala važnosti ostvarenja materijalnoga i društvenoga statusa (MOTIV 3) statistički značajno korelirana samo s važnošću spoznaja o političkom životu te političkim institucijama i organizacijama ($r=0,115$, $p<0,05$).

Prikazani rezultati pokazuju da studenti kojima su motivi društvenoga aktivizma, altruizma i društvene pravde (MOTIV 1) bili važniji prilikom upisa studija ujedno u većoj mjeri smatraju da je posjedovanje nepravničkih spoznaja o svim u instrumentu navedenim aspektima društvenoga života važno za obavljanje poslova u okviru pravne profesije. Istovremeno, pokazalo se da ispitanici kojima

su motivi izgradnje karijere te profesionalnoga i intelektualnoga samorazvoja (MOTIV 2) bili više važni prilikom odabira studija prava u većoj mjeri smatraju da je posjedovanje nepravničkih spoznaja o devijantnosti, gospodarstvu i odnosima u sferi rada, međuetničkim odnosima, manjinskim skupinama i diskriminaciji, društvenim nejednakostima i klasama te o kulturi i društvenim vrijednostima. Konačno, pokazalo se da studenti kojima su motivi vezani uz važnost ostvarenja materijalnoga i društvenoga statusa (MOTIV 3) bili više važni prilikom upisa studija istovremeno u većoj mjeri smatraju da je za obavljanje poslova unutar pravne profesije važno posjedovanje nepravničkih spoznaja vezanih samo uz politički život, političke institucije i organizacije. Sukladno predstavljenom, treba istaknuti da, iako visine korelacija ni u ovom slučaju nisu visoke, utvrđene razlike ukazuju da različiti vrijednosni motivi odabira upisa na pravni fakultet u određenoj mjeri utječu na to kako studenti doživljavaju važnost nepravničkih spoznaja o društvenim pojavama za obavljanje poslova unutar pravne profesije.

6. Stavovi o vrijednosnim usmjerenjima pravne regulacije

Stavovi studenata o vrijednosnim usmjerenjima pravne regulacije su ispitivani putem njihova (ne) slaganja s nekoliko tvrdnji. Za svaku ponuđenu tvrdnju ispitanici su mogli odgovoriti s: *1 = uopće se ne slažem*, *2 = ne slažem se*, *3 = niti se slažem niti ne slažem*, *4 = slažem se*, *5 = apsolutno se slažem*. Za potrebe ovoga rada iz instrumenta je odabrano pet čestica koje naglašavaju različita moguća vrijednosna usmjerenja pravne regulacije. Na Slici 4. prikazane su aritmetičke sredine (ne) slaganja ispitanika s tvrdnjama ovoga instrumenta.

Iz Slike 4. vidljivo je da se u prosjeku ispitanici najviše slažu s tvrdnjom da pravna rješenja za probleme suvremenoga društva treba tražiti isključivo na racionalan način ($M=3,74$, $SD=0,76$). Prosječno u nešto manjoj mjeri slažu se i s tim da u suvremenome društvu pravo mora u svakom slučaju biti utemeljeno na moralu ($M=3,52$, $SD=0,93$). Istovremeno, odgovori ispitanika u prosjeku tendiraju prema tome da se niti slažu niti ne slažu s tim da se u donošenju novih zakona Hrvatska treba uvijek voditi okvirima zakonodavstva Europske unije ($M=3,14$, $SD=0,89$). S druge strane, odgovori ispitanika u prosjeku

tendiraju prema neslaganju s posljednjim dvjema tvrdnjama. Ispitanici se u prosjeku ne slažu s time da se prilikom donošenja zakonskih propisa treba više oslanjati na nacionalne običaje i tradiciju ($M=2,48$, $SD=1,04$) te se, još u većoj mjeri, ne slažu s time da bi zbog toga što je Hrvatska katolička zemlja na tom tragu trebalo tražiti pravna rješenja za pojedine probleme u društvu ($M=2,04$, $SD=1,05$).

Slika 4. U kojoj se mjeri slažete sa sljedećim tvrdnjama

Da bi se dobio još konkretniji uvid o razmjerima (ne) slaganja ispitanika s prethodnim tvrdnjama, u nastavku će se prikazati postotak ispitanika koji se s njima slažu (odgovori 4 i 5) i postotak onih koji se s njima ne slažu (odgovori 1 i 2). S tvrdnjom da se pravna rješenja za probleme suvremenoga društva treba tražiti isključivo na racionalan način slaže se 63,6% ispitanika, a ne slaže tek njih 4,2%. S tim da u suvremenom društvu pravo mora biti u svakom slučaju utemeljeno na moralu slaže se 54,0% ispitanika, a ne slaže njih 4,2%. Da bi se prilikom donošenja novih zakona Hrvatska uvijek trebala oslanjati na okvire zakonodavstva Europske unije smatra 34,5%, a da ne bi trebala 21,8% ispitanika. S tvrdnjom da bi se u Hrvatskoj prilikom donošenja zakonskih propisa trebalo više oslanjati na nacionalne običaje i tradiciju slaže se 16,0% ispitanika, a ne slaže njih 48,2%. Konačno, s tim da bi se zbog toga što je Hrvatska katolička zemlja trebalo na religijskim načelima tražiti pravna rješenja za pojedine

probleme u društvu slaže se 10,6%, a ne slaže 65,8% ispitanika.

Da bi se ispitala povezanost između stavova o vrijednosnim polazištima pravne regulacije i vrijednosno motivacijskim osnovama upisa na pravni fakultet, provedena je korelacijska analiza. Pokazalo se da je skala MOTIV 1 pozitivno korelirana sa stavom da u suvremenom društvu pravo mora u svakom slučaju biti utemeljeno na moralu ($r=0,243$, $p<0,00$) i sa stavom da pravna rješenja za probleme suvremenoga društva treba tražiti na racionalan način ($r=0,144$, $p<0,00$). Skala MOTIV 2 pozitivno je korelirana s tvrdnjom da se prilikom donošenja novih zakona Hrvatska treba uvijek voditi okvirima zakonodavstva Europske unije ($r=0,097$, $p<0,05$) i negativno korelirana s tvrdnjom da bi se u Hrvatskoj prilikom donošenja zakonskih propisa trebalo više oslanjati na nacionalne običaje i tradiciju ($r= - 0,100$, $p<0,05$). Konačno, pokazalo se da skala MOTIV 3 nije značajno korelirana ni s jednom od prethodno prikazanih varijabli o pravnoj regulaciji. Iako nema sumnje da za navedene sadržaje o pravnoj regulaciji treba konstruirati složenije mjerne instrumente te da dobivene veze treba dodatno testirati u nekim nadolazećim istraživanjima, dobiveni rezultati pokazuju da različite vrijednosno-motivacijske osnove odabira upisa na studij prava mogu u određenoj mjeri utjecati na to kako studenti prava percipiraju problematiku pravne regulacije.

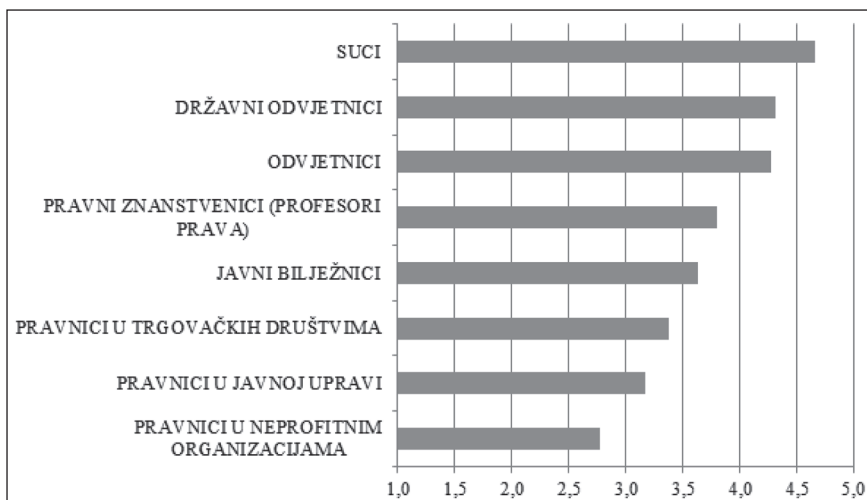
7. Procjena ugleda koji različita zanimanja unutar pravne profesije imaju u javnosti

Kako bi se istražilo percepciju studenata o ugledu različitih zanimanja unutar pravne profesije, ispitanike se zamolilo da procijene razinu ugleda koja zanimanja unutar pravne profesije imaju u javnosti. Za procjenu ugleda za svako ponuđeno zanimanje ispitanici su imali mogućnost odgovoriti s: *0 = ne mogu procijeniti*, *1 = izrazito nisku*, *2 = nisku*, *3 = osrednju*; *4 = visoku*, *5 = izrazito visoku*. Na Slici 5. prikazane su aritmetičke sredine procjene studenata o ugledu različitih zanimanja u javnosti.

Iz Slike 5. vidljivo je da ispitanici u prosjeku smatraju da suci ($M=4,66$, $SD=0,69$) u javnosti imaju izrazito visoku razinu ugleda. Slijede državni odvjetnici ($M=4,32$, $SD=0,77$) i odvjetnici ($M=4,24$,

SD=0,67), za koje ispitanici u prosjeku procjenjuju da imaju prilično visok ugled u javnosti. Iza njih slijede pravni znanstvenici – profesori prava (M=3,79, SD=1,09) i javni bilježnici (M=3,63, SD=1,17), čije prosječne vrijednosti u prosjeku tendiraju prema visokoj razini ugleda. Za razliku od toga, ispitanici u prosjeku procjenjuju da pravnici u trgovačkim društvima (M=3,37, SD=0,99) i pravnici u javnoj upravi (M=3,16, SD=1,05) u javnosti imaju osrednji ugled.

Slika 5. Ugled zanimanja unutar pravne profesije u javnosti

Konačno, ispitanici u prosjeku procjenjuju kako javnost smatra da i pravnici u neprofitnim organizacijama imaju tek osrednji ugled (M=2,77, SD=1,17). Razlika u procjeni razine ugleda među zanimanjima u javnosti može se još očitije uočiti ako se usporedi postotak ispitanika koji su za svako od tih zanimanja ustvrdili da imaju visok ili izrazito visok ugled (odgovori 4 i 5). Po tome proizlazi da čak 98,4% ispitanika smatra da suci u javnosti uživaju visoki ugled, a 98,9% i 84,4% ispitanika smatra da visok ugled imaju odvjetnici i državni odvjetnici. Nešto manji broj ispitanika procjenjuje da pravni znanstvenici (68,8%) i javni bilježnici (58,2%) imaju visok ugled u javnosti. Konačno, u relativnom smislu najmanji postotak ispitanika procjenjuje da pravnici u trgovačkim društvima (45,8%), pravnici u javnoj upravi (36,7%) i pravnici u neprofitnim organizacijama (23,3%) imaju visok ugled u javnosti.

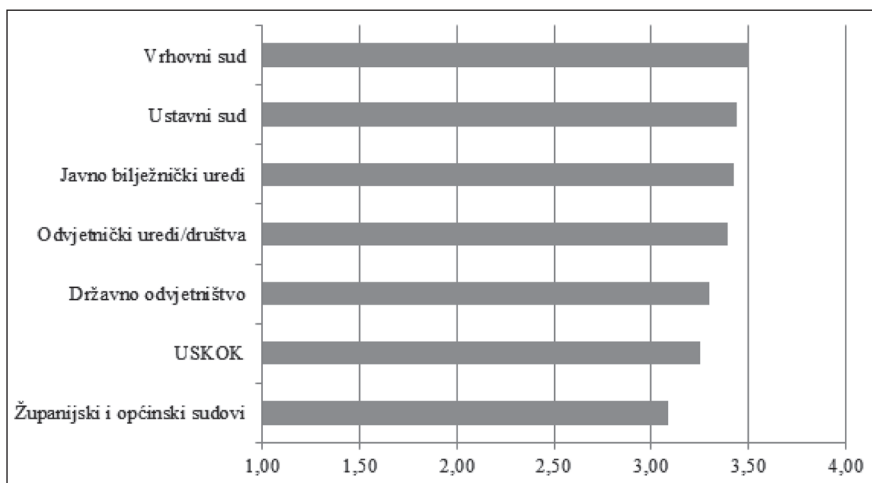
I u ovom je slučaju provedena korelacijska analiza između različitih vrijednosno-motivacijskih osnova odabira upisa na studij prava i procjene studenata o ugledu koji različita zanimanja imaju u javnosti. Analize su pokazale postojanje očiglednih razlika u povezanosti između skala MOTIV 1, MOTIV 2 i MOTIV 3 s jedne i procjena ispitanika o ugledu zanimanja pravne profesije u javnost s druge strane. Pokazalo se da skala MOTIV 1 nije statistički značajno korelirana ni s jednom varijablom instrumenta procjene ugleda. Istovremeno, skala MOTIV 2 pozitivno je i statistički značajno korelirana s procjenom ugleda sudaca ($r=0,096$, $p<0,05$) i procjenom ugleda odvjetnika ($r=0,097$, $p<0,05$). Konačno, pokazalo se da je skala MOTIV 3 pozitivno korelirana sa skoro svim česticama ovoga instrumenta. Skala MOTIV 3 statistički je značajno korelirana s percepcijom ugleda odvjetnika ($r=0,198$, $p<0,00$), sudaca ($r=0,114$, $p<0,05$) pravnik u trgovačkim društvima ($r=0,117$, $p<0,05$) pravnik u javnoj upravi ($r=0,145$, $p<0,00$), javnih bilježnika ($r=0,113$, $p<0,05$) i pravnih znanstvenika ($r=0,152$, $p<0,00$). Korelacija nije statistički značajna jedino u slučaju ugleda koji u javnosti imaju pravnici u neprofitnim organizacijama.

Dobiveni rezultati pokazuju da različite vrijednosno-motivacijske osnove odabira upisa na studij prava na nejednake načine utječu na to kako ispitanici doživljavaju razinu ugleda koju različita zanimanja unutar pravne profesije imaju u javnosti. Pokazalo se da ispitanici koji ostvaruju više vrijednosti na skali materijalnoga i društvenoga statusa (MOTIV 3) istovremeno u većoj mjeri procjenjuju i da većina od nabrojanih zanimanja pravne profesije ima viši ugled u javnosti. U slučaju ispitanika koji postižu u relativnom smislu više rezultate na skali važnosti izgradnje karijere i profesionalnoga, obrazovnoga te intelektualnoga razvoja (MOTIV 2) to je slučaj samo u kontekstu procjene ugleda sudaca i odvjetnika. Konačno, pokazalo se da nema statistički značajne povezanosti između rezultata koji ispitanici postižu na skali važnosti ostvarenja društvenoga aktivizma, altruizma i društvene pravde (MOTIV 1) te varijabli instrumenta procjene razine ugleda zanimanja unutar pravne profesije.

7. Povjerenje u institucije pravosudnoga sustava

Razina povjerenja u institucije pravosudnoga sustava mjerena je tako da su ispitanici za svaku od ponuđenih institucija trebali odabrati jednu od ponuđenih razina povjerenja: 1 = uopće nemam, 2 = uglavnom nemam, 3 = niti imam/niti nemam, 4 = uglavnom imam, 5 = u potpunosti imam. Iz Slike 6. vidljivo je da se prosječne vrijednosti razine povjerenja u pravilu smještaju između kategorije 3 (niti imam/niti nemam povjerenja) i kategorije 4 (uglavnom imam povjerenja).

Slika 6. Povjerenje u:

Relativno gledano, ispitanici u prosjeku najviše povjerenja imaju u Vrhovni sud ($M=3,50$, $SD=0,79$), Ustavni sud ($M=3,44$, $SD=0,84$), javnobilježničke ($M=3,42$, $SD=0,81$) i odvjetničke urede ($M=3,39$, $SD=0,71$). Iza njih se smještaju Državno odvjetništvo ($M=3,30$, $SD=0,78$), USKOK ($M=3,25$, $SD=0,92$) te županijski i općinski sudovi ($M=3,09$, $SD=0,91$). Razlike u razini povjerenja između institucija se još jasnije mogu uočiti ako se usporedi postotak ispitanika koji u njih imaju povjerenja (odgovori 4 i 5).

Rezultati pokazuju da polovina ispitanika ima povjerenje u Vrhovni sud (55,2%) i Ustavni sud (50,8%). Tek nešto manje od polovine ispitanika ima povjerenje u javnobilježničke (47,5%) i odvjetničke urede (45,3%). Istovremeno, četiri od deset ispitanika ima povjerenja u Državno odvjetništvo (42,3%) i USKOK (38,8%).

Konačno, pokazalo se da tek svaki treći ispitanik ima povjerenja u županijske i općinske sudove (30.8%). Uz navedeno treba istaknuti da dobiveni rezultati pokazuju da tek vrlo mali postotak ispitanika tvrdi da ima veliko povjerenje (odgovor 5) u spomenute institucije. Razmjer ispitanika koji u te institucije imaju veliko povjerenje kreće se od 1,4% do 7,1%.

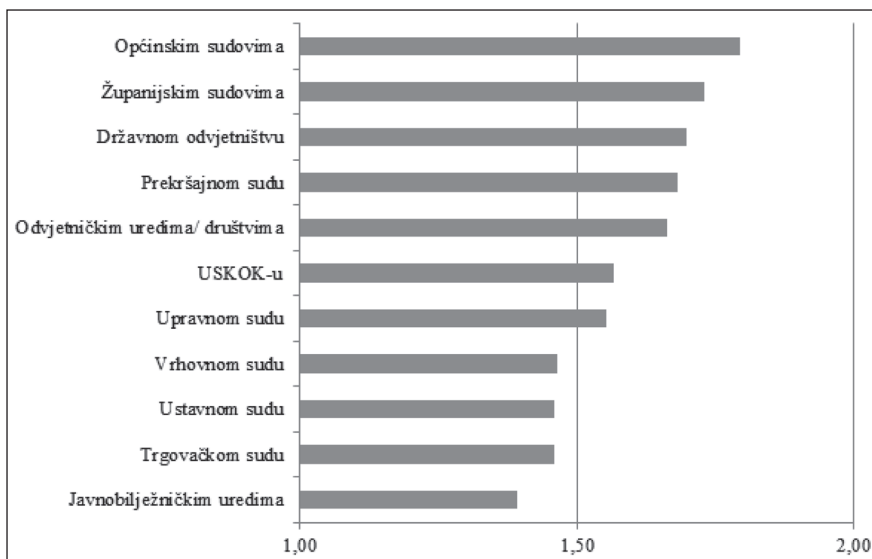
Korelacijska analiza pokazuje razlike u povezanosti između različitih vrijednosno motivacijskih osnova za odabir upisa na pravni fakultet i povjerenja u različite institucije pravosudnoga sustava. Pokazalo se da je skala važnosti ostvarenja društvenoga aktivizma, altruizma i društvene pravde (MOTIV 1) statistički značajno korelirana jedno s povjerenjem u USKOK ($r=0,100$, $p<0,05$) te da je skala važnosti izgradnje karijere i profesionalnoga, obrazovnoga i intelektualnoga razvoja (MOTIV 2) statistički značajno korelirana samo s povjerenjem u Ustavni sud ($r=0,105$, $p<0,05$) i Vrhovni sud ($r=0,139$, $p<0,00$). Istovremeno, pokazalo se da je skala važnosti ostvarenja materijalnoga i društvenoga statusa (MOTIV 3) pozitivno korelirana s povjerenjem u skoro sve institucije mjerene ovim instrumentom. Skala MOTIV 3 korelirana je s povjerenjem u Ustavni sud ($r=0,107$, $p<0,05$), Vrhovni sud ($r=0,114$, $p<0,05$), Državno odvjetništvo ($r=0,096$, $p<0,05$), Odvjetničke urede/društva ($r=0,156$, $p<0,00$) i USKOK ($r=0,108$, $p<0,05$).

Prikazani rezultati pokazuju da različite vrijednosno-motivacijske osnove odabira upisa na studij prava na nejednake načine utječu na razinu povjerenja koje studenti imaju u različite institucije pravosudnoga sustava. Studenti kojima je ostvarenje materijalnoga i društvenoga statusa bio važniji motiv prilikom upisa na studij prava istovremeno pokazuju višu razinu povjerenja u pet od sedam ponuđenih institucija. Istovremeno, ispitanici kojima su izgradnja karijere i profesionalni, obrazovni i intelektualni razvoj bili više važni prilikom upisa na studij imaju višu razinu povjerenja samo u Ustavni sud i Vrhovni sud. Konačno, ispitanici kojima su motivi ostvarenja društvenoga aktivizma, altruizma i društvene pravde bili više važni prilikom upisa na studij iskazuju višu razinu povjerenja jedino u USKOK.

8. Percepcija korupcije u Hrvatskoj među osobama koje rade u institucijama pravosudnoga sustava

Percepcija ispitanika o raširenosti korupcije u institucijama pravosudnoga sustava mjerena je tako da su ispitanici trebali procijeniti u kojoj su mjeri osobe koje u njima rade uključene u koruptivne djelatnosti. Ispitanici su za svaku ponuđenu instituciju mogli odgovoriti s: 0 = ne znam, 1 = gotovo nitko nije uključen, 2 = samo nekolicina je uključena, 3 = većina ih je uključena, 4 = gotovo svi su uključeni. Na Slici 7. prikazane su aritmetičke sredine studentske procjene raširenosti korupcije u institucijama pravosudnoga sustava.

Slika 7. Procjena raširenosti korupcije na:

Iz Slike 7. vidljivo je da ispitanici u prosjeku smatraju da u koruptivne djelatnosti u tim institucijama nije uključen gotovo nitko ili da je uključena tek nekolicina njihovih zaposlenika. Ispitanici u prosjeku smatraju da je korupcija najmanje raširena u javnobilježničkim uređima ($M=1,39$, $SD=1,10$), na Ustavnom sudu ($M=1,46$, $SD=1,15$), Vrhovnom sudu ($M=1,46$, $SD=1,15$) i Trgovačkom sudu ($M=1,46$, $SD=1,13$). Nakon toga slijede Upravni sud ($M=1,55$, $SD=1,51$) i USKOK ($M=1,57$, $SD=1,22$), odvjetnički uredi ($M=1,66$, $SD=1,12$), Prekršajni sud ($M=1,68$, $SD=1,18$),

Državno odvjetništvo ($M=1,70$, $SD=1,16$) županijski sudovi ($M=1,73$, $SD=1,14$) i općinski sudovi ($M=1,79$, $SD=1,14$). Prilikom analize predstavljenih podataka treba istaknuti i to da je velik broj ispitanika izjavio kako ne može procijeniti razmjere raširenosti korupcije u navedenim institucijama (odgovor 0). Postotak takvih ispitanika kreće se od 21,4% pa sve do 28,8%.

Da bi se dobio potpuniji uvid o studenskoj percepciji raširenosti korupcije u institucijama pravosudnoga sustava, u nastavku je uspoređen postotak ispitanika koji smatraju da je korupcija raširena pojava (odgovori 3 i 4) i onih koji smatraju da nije (odgovori 1 i 2). Rezultati pokazuju da je u većini slučajeva broj onih koji smatraju da korupcija nije raširena barem dvostruko veći od onih koji smatraju da jest. Primjerice, dok 51,8% ispitanika ne smatra da na Ustavnom sudu korupcija ne postoji ili da nije raširena pojava, njih 19,5% smatra da postoji i da je raširena. Slična je situacija i u procjeni za Vrhovni sud (52,2% / 19,8%), Trgovački sud (54,1% / 16,5%), Upravni sud (53% / 18%), javnobilježničke urede (57,1% / 14,9%) i za odvjetničke urede/društva (56,6% / 22,1%). Spomenuti se omjer donekle smanjuje u slučaju Državnoga odvjetništva (53,2% / 24,9%), Prekršajnoga suda (50,8% / 24,4%), županijskih sudova (53,5% / 24,9%), općinskih sudova (48,8% / 28,6%) i USKOK-a (46,1% / 24,2%).

Korelacijska analiza pokazuje postojanje određenih razlika u povezanosti između različitih motiva upisa na studij prava i percepcije raširenosti korupcije u spomenutim institucijama. Ispitanici koji postižu više vrijednosti na skali važnosti ostvarenja društvenoga aktivizma, altruizma i društvene pravde (MOTIV 1) istovremeno u relativnom smislu postižu i nešto veće vrijednosti u percepciji raširenosti korupcije na Upravnom sudu ($r=0,110$, $p<0,05$), županijskim sudovima ($r=143$, $p<0,00$), općinskim sudovima ($r=143$, $p<0,00$), Državnom odvjetništvu ($r=0,109$, $p<0,00$) i USKOK-u ($r=0,98$, $p<0,05$). Istovremeno, ispitanici koji postižu više vrijednosti na skali važnosti ostvarenja materijalnoga i društvenoga statusa (MOTIV 3) istovremeno u relativnom smislu postižu i nešto veće vrijednosti u percepciji raširenosti korupcije samo u odvjetničkim uredima / društvima ($r=0,122$, $p<0,05$) i USKOK-u ($r=0,100$, $p<0,05$). S druge strane, pokazuje se da skala važnosti izgradnje karijere i profesionalnoga, obrazovnoga i intelektualnoga razvoja (MOTIV

2) nije statistički značajno korelirana ni s jednom varijablom ovoga instrumenta. Prikazani rezultati pokazuju da različite vrijednosno-motivacijske osnove odabira upisa na pravni fakultet na nejednake načine utječu na to kako studenti doživljavaju razinu raširenosti korupcije među ljudima koji rade unutar različitih institucija pravosudnoga sustava.

9. Zaključna razmatranja

Sukladno očekivanjima, rezultati su potvrdili da različite vrijednosno-motivacijske osnove upisa na studij prava u određenoj mjeri na različite načine utječu na to kako studenti doživljavaju studij prava, pravnu profesiju i pravosudni sustav. Pokazalo se da se studenti kojima su vrijednosti ostvarenja društvenoga aktivizma, altruizma i društvene pravde (MOTIV 1) bile više važne prilikom donošenja odluke o upisu na studij prava istovremeno u većoj mjeri slažu s tim da u okviru studija ima premalo istraživačkoga rada studenata te s tim da bi za potrebe društvene analize prava u studijski program trebalo uvesti više nepravni predmeta. Studenti kojima su spomenute vrijednosti više važne također u većoj mjeri smatraju da je posjedovanje znanstvenih spoznaja o svim relevantnim društvenim pojavama važno za obavljanje poslova unutar pravne profesije. Istovremeno, takvi studenti u većoj mjeri smatraju da pravo u suvremenim društvima treba biti utemeljeno na moralu i to da pravna rješenja za probleme u suvremenim društvima treba tražiti na racionalan način. Takvi studenti ne pokazuju višu razinu povjerenja u većinu institucija pravosudnoga sustava. Jedina iznimka je USKOK u koji takvi studenti imaju više povjerenja. Konačno, pokazalo se da studenti kojima su spomenute vrijednosti bile više važne prilikom donošenja odluke o upisu na studij prava istovremeno, u relativnom smislu, postižu i više vrijednosti u procjeni raširenosti korupcije među ljudima koji rade na Upravnom sudu, županijskim sudovima, općinskim sudovima, Državnom odvjetništvu i USKOK-u.⁶

⁶ Na ovom mjestu treba naglasiti da studenti u prosjeku smatraju da je u korupciju u institucijama pravosudnog sustava uključena tek nekolicina zaposlenika (pogledati Sliku 7.). Shodno tome, ističemo da spomenute korelacije treba tumačiti u relativnom a ne apsolutnom smislu.

Pored toga, rezultati su pokazali da studenti kojima su vrijednosti ostvarenja materijalnoga i društvenoga statusa (MOTIV 3) bile više važne prilikom donošenja odluke o upisu na studij prava istovremeno u većoj mjeri smatraju da u okviru studijskoga programa ima previše nepravni predmeta. Takvi ispitanici u većoj mjeri smatraju da je za obavljanje poslova unutar pravne profesije važno posjedovati znanstvene spoznaje jedino o političkom životu, političkim institucijama i organizacijama. Oni kojima su spomenute vrijednosti bile više važne prilikom odabira studija prava istovremeno u većoj mjeri procjenjuju da odvjetnici, suci, pravnici u trgovačkim društvima, pravnici u javnoj upravi, pravni znanstvenici i javni bilježnici imaju viši ugled u javnosti. Takvi studenti istovremeno imaju i veće povjerenje u institucije pravnoga sustava. Imaju više povjerenje u Ustavni sud, Vrhovni sud, Državno odvjetništvo, odvjetničke urede/društva i USKOK. Zanimljivo je i to što takvi studenti istovremeno, u relativnom smislu, postižu više vrijednosti u procjeni raširenosti korupcije u odvjetničkim uredima/društvima i USKOK-u.

Konačno, pokazalo se da se studenti kojima su vrijednosti ostvarenja izgradnje karijere i profesionalnoga, obrazovnoga i intelektualnoga razvoja (MOTIV 2) bile više važne prilikom donošenja odluke o upisu na studij prava istovremeno u većoj mjeri slažu s tim da u okviru studija ima premalo istraživačkoga rada samih studenata. Takvi studenti također u većoj mjeri smatraju da je posjedovanje znanstvenih spoznaja o devijantnom i kriminalnom ponašanju, gospodarskim organizacijama i odnosima u sferi rada, međuetničkim odnosima, manjinskim skupinama i diskriminaciji, o društvenim nejakostima i društvenim klasama te o kulturi i društvenim vrijednostima važno za obavljanje poslova unutar pravne profesije. Oni se u većoj mjeri slažu s tim da se Hrvatska u donošenju novih zakona uvijek treba voditi okvirima zakonodavstva Europske unije. Istovremeno, oni se u većoj mjeri ne slažu s tim da se prilikom donošenja zakonskih propisa u Hrvatskoj treba više oslanjati na nacionalne običaje i tradiciju. Studenti kojima su spomenute vrijednosti bile više važne prilikom odabira studija prava smatraju da u okviru zanimanja unutar pravne profesije samo suci i odvjetnici imaju viši ugled u očima javnosti. Na kraju, pokazalo se da takvi studenti imaju više povjerenje samo u Ustavni i Vrhovni sud.

Ukupno gledano, dobiveni rezultati daju potporu ideji koja je iznesena u prvom dijelu rada i ukazuju da „izvanjska“ analiza prava može ponuditi pravnicima neke zanimljive uvide o vezi između pravnih i izvanpravnih društvenih pojava. Iako vezu između vrijednosnih orijentacija i percepcije pravne profesije i pravnoga sustava treba dodatno istražiti, dobiveni rezultati ukazuju da različite vrijednosne orijentacije u određenoj mjeri utječu na to kako se ispitanici pozicioniraju prema obrazovanju pravnika, institucijama pravosudnoga sustava te kako doživljavaju različita zanimanja unutar pravne profesije i samu funkciju pravosudnoga sustava u društvu. Takve spoznaje u određenoj mjeri mogu pomoći pravnicima da dobiju širi uvid u složni međuodnos prava i društva te im mogu pomoći u promišljanju i osmišljavanju programa za obrazovanje budućih pravnika i osmišljavanju politika re(organizacije) nekih sfera djelovanja institucija pravosudnoga sustava.

Literatura

Bojović, Ž., Vasilijević D. i Sudzilovski D. (2015). Values and Value Orientations of Students, Future Primary School Teachers and Preschool Teachers. *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 17(4):11–35. doi: 10.15516/cje.v17i0.1339

Bouillet, D. (2004). Odnos mladih prema vrijednostima i činiteljima obiteljskog života, *Sociologija sela*, 42(1–2):173–194.

Deflem, M. (2008). *Sociology of Law: Visions of a Scholarly Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.

Družinec, V. (2016). Transfer vrijednosti s roditelja na djecu. *Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu*, 65(3):31–45.

Giddens, A. (2007). *Sociologija – 4. izdanje*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.

Gvozdanović, A. (2014). Politički utjecaj i vrijednosti kao odrednice političkog povjerenja mladih u Hrvatskoj, *Revija za sociologiju*, 44(1):5–30. DOI: 10.5613/rzs.44.1.1

Haralambos, M. i Holborn, M. (2002). *Sociologija: teme i perspektive*. Zagreb: Golden marketing.

Ilišin, V i Gvozdanović, A. (2016). Struktura i dinamika vrijednosti mladih u Hrvatskoj. U D. Sekulić (Ur.) *Vrijednosti u hrvatskom*

društvu (str.169-197). Zagreb: Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo.

Jandrić, A. (2007). Evaluacija upitnika vrijednosti iz teorije životnog stila. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 43(1): 31–45.

Kukić, S., Čutura, M., i Mabić, M. (2008). Bolonjski proces u percepciji sveučilišta u Mostaru. *Informatologia*, 41(1):1–9.

Krapić, N. i Barić, S. (2016) Osobne i organizacijske radne vrijednosti kao prediktori odanosti organizaciji, *Psihologijske teme*, 25(3):479–498.

Kregar, J. (2012). Eugen Pusić i sociologija prava. *Hrvatska i komparativna javna uprava: časopis za teoriju i praksu javne*, 12(2):541–556.

Kregar, J. i sur. (2008). *Uvod u sociologiju*. Zagreb. Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet

Labus, M. (2005). Društvene vrednote i religioznost. *Sociologija i prostor*, 43(4):837–853.

Miliša, Z. i Bagarić, M. (2012). Stilovi ponašanja i vrijednosne orijentacije. *MediAnali*, 6(12):68–104.

Mrakovčić, M. (2010). (Dez)integracija i povjerenje u institucije u višetničkim zajednicama Hrvatske, *Revija za sociologiju*, 40 (2):157–184.

Padjen, I. (2015). *Metodologija pravne znanosti: Pravo i susjedne discipline*. Rijeka: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci.

Pusić, E. (1989). *Društvena regulacija - granice znanosti i iskustva*. Zagreb: Globus.

Rimac, I. (2016). Vrijednosti u hrvatskom društvu i mogućnost političkoga konsenzusa. U D. Sekulić (Ur.) *Vrijednosti u hrvatskom društvu* (str. 109–135). Zagreb: Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo.

Sekulić, D. i Šporer, Ž. (2010). Gubimo li povjerenje u institucije?, U: Josip Kregar, Duško Sekulić i Željka Šporer (Ur.) *Korupcija i povjerenje* (str. 71–117). Zagreb: Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo i Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Vrban, D. (2006). *Sociologija prava: uvod i izvorišne osnove*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.

Value Motives for Enrolling in Law School and Student Perception of the Legal Profession

Marko MRAKOVČIĆ
University of Rijeka, Faculty of Law
mmrakovcic@pravri.hr

The first, introductory section of the paper analysis the character of disciplinary relation between sociology of law and legal science. More precisely, authors open the question if “external” sociological analysis of law can provide certain insights that can be useful to legal practitioners and legal scientists in the context of “internal” reflection on law, legal system and legal education. In the second part of the paper, the hypotheses derived from conceptual assumptions of the paper were tested using data that was collected on the sample of the law students from the University of Rijeka. The results show that different value motives that can stand in the background of enrolment in law school can, in certain degree, affect how students of law perceive some aspects of legal education, some aspects of the functioning of the judicial system and the status of different occupations within the legal profession. Taking into account the result of this research, it was concluded that findings gained by “external” analysis of law can, at least to a certain extent, be useful to legal practitioners and legal scientists to gain broader insights regarding complexity of interrelationship between law and society. Accordingly, findings of “external” analysis of law can be useful for legal practitioners and legal scientists in evaluating the adequacy of the program for educating future lawyers and assessing the quality of the functioning of the judicial system institutions.

Key Words: *“External” Analysis of Law, Social Values, Legal Education, Legal Profession*